

ОПЛАТА ПРАЦІ ЯК ІНДИКАТОР ЖИТТЄВОГО РІВНЯ

У статті визначено роль оплати праці як показника добробуту працівників. Досліджено динаміку структури доходів населення і співвідношення соціальних стандартів та середньої заробітної плати в харчовій промисловості. Проаналізовано споживання основних груп продуктів харчування за період 2006-2010 рр. відповідно до встановлених норм.

Ключові слова: оплата праці, рівень життя, добробут, споживання.

Формування соціально-орієнтованої економіки передбачає забезпечення належного життєвого рівня населення країни. Рівень життя необхідно розглядати як складну економічну категорію, що виражає сукупність умов життя і праці людей, а також ступінь задоволення матеріальних, фізичних та соціальних потреб. В основі цих показників - матеріальне забезпечення людей на рівні із задоволенням їхніх потреб. Головним фактором впливу на добробут є, як відомо, доходи населення, в структурі яких основну частку посідає оплата праці. Вона відіграє ключову роль у системі соціально-трудова відносин та економіці країни загалом, оскільки визначає розмір прибутку підприємства та податкових надходжень до бюджету, рівень зайнятості населення, а також споживання товарів та послуг. Розглядаючи оплату праці в такому контексті, бачимо необхідність її дослідження як індикатора життєвого рівня, що дасть змогу виявити проблеми у сфері її формування.

Питаннями реформування оплати праці займаються вітчизняні науковці - Д. Богиня, А. Калина, А. Колот, О. Кузнецова, В. Лагутін, Е. Лібанова, Н. Павловська, Г. Ярошенко та ін. Значний внесок у розв'язання теоретико-методологічних проблем життєвого рівня зробили такі вчені, як О. Базилюк, І. Бондар, Г. Голєусова, О. Даниленко, А. Долишній, Т. Кір'ян, В. Мандибура, В. Новіков, В. Онікієнко та ін. Аналізуючи наукові праці, можемо дійти висновку, що проблема оплати праці є залишається предметом фахових зацікавлень. Проте безсистемні та нерегульовані процеси у сфері соціально-трудова відносин є основною причиною низького життєвого рівня населення та збільшення кількості людей (особливо працездатного віку), яка живе за межею бідності.

Мета статті - оцінити оплату праці як детермінанту забезпечення належного життєвого рівня працівників.

Для досягнення окресленої мети ми виокремили наступні завдання:

- визначити частку оплати праці в структурі доходів;
  - дослідити структуру витрат населення;
  - встановити співвідношення величини трудових доходів і розміру витрат;
  - проаналізувати динаміку споживання основних продуктів харчування.
- Доходи - це сукупність грошових надходжень за

певний період, а також один із основних показників, що характеризує рівень життя населення, котре проживає на певній території. Головним соціально-економічним індикатором, який використовують при вивченні доходів працівників, є оплата праці. До неї належать заробітна плата, премії з фонду матеріального стимулювання, оплата відпусток та ін.

Найважливішою складовою оплати праці слід вважати саму заробітну плату, оскільки вона є постійною, тобто її виплачують кожного місяця у розмірі стабільної суми, на відміну від інших виплат, які є періодичними та необов'язковими (наприклад, премію видають за рішенням керівництва; або ж якщо працівник не йде у відпустку, то йому не виплачують відпускні). Заробітна плата в ринковій економіці є ціною праці, що відповідає вартості предметів споживання і послуг, котрі забезпечують відтворення робочої сили (спроможної обслуговувати наявні технічні виробництва), задовольняючи фізичні та духовні потреби працівника і членів його сім'ї [1, с. 115]. Тому на державному рівні встановлюють розмір прожиткового мінімуму й на його основі - мінімальну заробітну плату (табл. 1).

Для аналізу оплати праці як індикатора добробуту ми обрали харчову промисловість, оскільки вона забезпечує виробництво товарів першочергового вжитку для всіх категорій населення, а результати її діяльності впливають на здоров'я, а значить і спроможність людини до праці. Динаміка соціальних стандартів та середньої заробітної плати у харчовій промисловості має позитивні тенденції:

- зрівняння розмірів прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати починаючи з 2009 року;

- перевищення розміру середньої заробітної плати в харчовій промисловості над соціальними стандартами більше ніж у два рази.

Середня заробітна плата в харчовій промисловості майже вдвічі перевищує розмір соціальних стандартів, як видно із таблиці 1. Так із 2009 р. розмір мінімальної заробітної плати і прожиткового мінімуму зрівнялись і за станом на грудень дорівнювали 744 грн., а на грудень 2011 р. вони мають зросли до суми 1004,00 грн. Також слід зазначити позитивну тенденцію до зниження інфляційних процесів, котрі зменшують купівельну спроможність заробітної плати. Якщо в 2007 р. індекс цін становив 116,6%, 2008 - 122,3%, то

Таблиця 1. Динаміка соціальних стандартів та середньої заробітної плати в харчовій промисловості у 2006–2011 рр.*

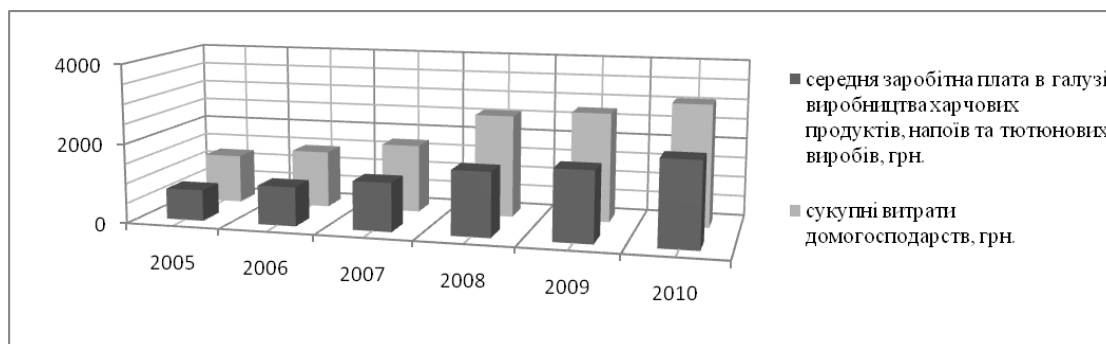
Рік	Прожитковий мінімум			Мінімальна заробітна плата			Розмір середньої заробітної плати	Співвідношення середньої з/п і ПМ	Співвідношення середньої з/п до МЗП
	За станом на 1.01	За станом на 1.12	Динаміка зростання, %	За станом на 1.01	За станом на 1.12	Динаміка зростання, %			
2006	483,00	505,00	104,5	350,00	400,00	114,3	986	1,95	2,47
2007	525,00	568,00	108,2	400,00	460,00	115,0	1223	2,15	2,66
2008	633,00	669,00	105,7	515,00	605,00	117,5	1618	2,42	2,67
2009	669,00	744,00	111,2	625,00	744,00	119,0	1777	2,39	2,39
2010	869,00	922,00	106,1	869,00	922,00	106,1	2137	2,32	2,32
2011	941,00	1004,00	106,7	941,00	1004,00	106,7	2488*	2,48	2,48
всього	458,00	499,00	199,4	591,00	604,00	251	1502	-	-

*Дані за січень-вересень 2011 р. Складено авторкою за даними [3]

в 2011 р. (за січень-вересень) –104,2%.

Дослідження співвідношення середньої заробітної плати працівників у харчовій галузі та витрат домогосподарств (рис. 1) показує, що протягом 2005–2010 рр. обидва показники зросли відповідно в 2,7 і майже в 2,5 рази. Однак у досліджуваному періоді спостерігається перевищення витрат над середньою заробітною платою. Це може свідчити про наявність

інших джерел доходів чи отримання платні в «конвертах». У будь-якому випадку ситуація є негативною, оскільки працівник вимушений шукати додатковий заробіток, окрім того, до бюджету не надходить значна сума коштів у вигляді податку з доходів фізичних осіб. Протягом 2005–2010 рр. розрив між досліджуваними категоріями помірно скоротився з 1,6 до 1,4 раза відповідно.

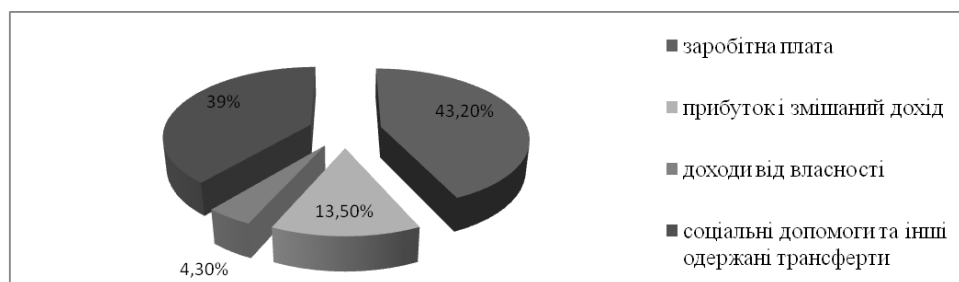
* Побудовано автором за даними [3]

Рис. 1. Співвідношення середньої заробітної плати із сукупними витратами домогосподарств*

Однак разом із позитивними зрушеннями можемо спостерігати й негативні явища, а саме – низьку частку заробітної плати в структурі доходів населення (2007 р. – 44,8%, 2008 – 42,4%, 2010 – 42,3%, 2011 р. – 43,2%) (рис. 1). Це свідчить про те, що близько 40% населення живе за рахунок соціальних допомог і потребує їх, оскільки отримуваних трудових

доходів не вистачає для забезпечення належного рівня життя. Варто наголосити на тому, що за цим показником Україна значно відстає від інших європейських держав (для прикладу, у Франції частка заробітної плати в структурі доходів дорівнює 58%, а у Великобританії – 65%).

Важливим показником, що характеризує життєвий

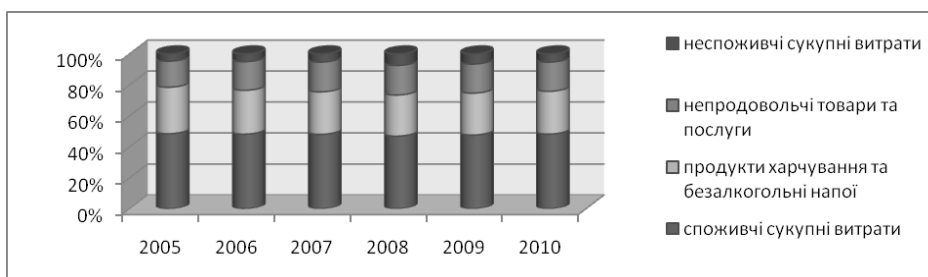

* Побудовано автором за даними [3]

Рис. 2. Структура доходів населення у 2011р.*

рівень із боку доходів, є структура витрат населення. Адже чим більша частка витрат на продукти харчування, тим нижчий добробут особи. Для багатьох сімей України характерним залишається витрачання переважної частки доходу на споживчі блага (у деяких регіонах – до 96%), а витрати на придбання

продовольчих товарів сягають 55%. За міжнародними стандартами, сім'ї, які понад 50% витрачають доходу на харчування, належать до бідних. Для порівняння: в Нідерландах, Данії, Швейцарії та Бельгії цей показник 20%, Фінляндії, Гонконгу, США, Чехії, Австралії, Туреччині, Великобританії, Франції – 30%, Кореї,

*Побудовано авторкою за даними [3]

Рис. 3. Динаміка структури витрат у 2005–2010 рр.*

Угорщині, Макао, Мексиці, Хорватії, на Кіпрі – до 40%. [6]. Отже, в найрозвиненіших країнах частка витрат на продукти харчування є досить низькою. Це ще раз доводить тісний зв'язок між економічним розвитком держави та споживанням населення.

Про недостатній рівень отримуваної платні свідчить і динаміка споживання у нашій країні продуктів харчування протягом 2005–2010 рр. Із таблиці 2 видно, що зменшується споживання майже всіх наведених категорій основних продуктів харчування, крім м'яса та м'ясопродуктів, овочів і

баштанних, фруктів і ягід (споживання яких зросло відповідно на 8,4; 13,8 та 7,2 кг, тобто в 1,2; 1,14 і 1,2 раза) та ін. Однак фактичне споживання згаданих груп продуктів відрізняється від раціональних норм, що розробило МОЗ України. Так раціональна норма споживання м'яса на особу за рік становить 80 кг, а в 2010 р. цей показник дорівнював 61,2 кг; норма споживання молока та молокопродуктів – 380 кг, а фактично – 229,1 кг. Споживання фруктів, ягід, винограду і горіхів становило менше половини норми – лише 44,4 кг.

Таблиця 2. Динаміка споживання продуктів харчування

Назва продукту	Раціональна норма споживання за рік (розрахунки МОЗ України)	Динаміка споживання за рік						2010р. до норми споживання	
		2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	Кг	%
М'ясо і м'ясопродукти, кг	80,0	52,8	56,4	61,2	61,2	57,6	61,2	-18,8	76,5
Молоко і молочні продукти, кг	380,0	260,4	267,6	265,2	271,2	238,6	229,1	-150,9	60,3
Яйця, шт.	290,0	252	228	240	240	240	240	-50	82,8
Риба і рибопродукти, кг	20,0	21,6	22,8	22,8	25,2	21,6	21,6	1,6	1,08
Цукор, кг	38,0	43,2	38,4	38,4	40,8	38,4	36	-2	94,7
Олія та інші рослинні жири, кг	13,0	22,8	20,4	20,4	21,6	22,8	21,6	8,6	166
Картопля, кг	124,0	115,2	104,4	99,6	100,8	96,0	91,2	32,8	73,6
Овочі та баштанні, кг	161,0	100,2	112,8	104,4	111,6	121,2	114,0	-47	70,8
Фрукти, ягоди, горіхи, виноград, кг	90,0	37,2	36,0	43,2	44,4	43,2	44,4	-45,6	49,3
Хліб і хлібні продукти, кг	101,0	123,6	117,6	115,2	115,2	111,6	111,6	10,6	110

Побудовано автором за даними [4;5]

Отже, з наведеного видно, що недостатній розмір доходів у працівників знижує рівень їхнього життя. Адже недостатнє споживання продуктів харчування, що є джерелом для відтворення робочої сили, призводить до погіршення здоров'я людей, що своєю чергою впливає на якість майбутніх поколінь. Також наслідком такої ситуації є те, що гальмується розвиток промисловості через низьку купівельну спроможність громадян. Тому виникає необхідність перегляду та

докорінного реформування політики формування доходів населення та оплати праці з метою підвищення його життєвого рівня.

Список літератури

1. Гончаров Н. В. Психологические основы материального стимулирования труда [Текст] / Гончаров Н. В., Радомский С. И., Радомская М. С. и др. – Донецк: СПД Куприянов В.С., 2006. – 240с.

-
2. Крищенко К. Формування доходів населення в умовах економічного зростання [Текст] / Крищенко К. – Україна: аспекти праці. – №8. – 2006. – С. 38-44.
  3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.stat.gov.ua.
  4. Звіт про стан продовольчої безпеки України у 2009 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://me.kmu.gov.ua/file/link/.../Zvit_2009.doc.
  5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.ilo.org/public/libdoc/ilo/P/09258/09258\(2008-09\).pdf](http://www.ilo.org/public/libdoc/ilo/P/09258/09258(2008-09).pdf).

РЕЗЮМЕ

Папуша Надежда

Оплата труда как индикатор уровня жизни

В статье установлено роль оплаты труда как показателя благосостояния работников. Исследовано динамику структуры доходов населения и соотношение заработной платы к социальным стандартам в пищевой промышленности. Проведено анализ потребления главных групп пищевых продуктов за период 2006-2010 гг. в соответствии к установленным нормам.

RESUME

Papusha Nadia

Payment of labour as indicator of standard of living

In the article the role of payment of labour is defined as an index of welfare of workers. The dynamics of structure of income of population and correlation of earnings to the social standards in food industry are investigated. The analysis of consumption of main groups of food products is conducted for period of 2006-2010 in accordance to the set norms.

Стаття надійшла до редакції 17.04.2012 р.